

INFORMĀCIJPRATĪBA DOKTORANTŪRAS STUDENTIEM

Gita, Rozenberga, Mg. Sc.

Latvijas Universitāte

gita.rozenberga[@]lu.lv

*(Tēzes ziņojumam, kas prezentēts Latvijas Universitātes 77. starptautiskajā zinātniskajā konferencē,
Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes sekcijā, Rīgā, 2019. g. 15. martā.)*

Atslēgvārdi: informācijpratība, informacionālas vajadzības, zinātniskā komunikācija, doktorantūras studenti, bibliotēku pakalpojumi pētniekiem

Konferences ziņojumā izklāstīts apkopojums par doktorantūras studentu informacionālām vajadzībām studijās un pētniecības darbā. Autore apkopojusi atziņas no zinātniskās literatūras bibliotēkzinātnes un izglītības jomās, kā arī no pieredzes, strādājot akadēmiskā vidē.

Doktorantūras studentu kā vienlīdz studiju un arī pētniecības procesa dalībnieku informacionālās vajadzības nosaka to kompleksā daba. Doktorantūras studenti ir komplicēta interesentu grupa. Doktorantu kā jauno pētnieku paaudzes vajadzībām nepieciešams ieviest jaunas pieejas informācijas apmaiņai un pētniecības procesam kopumā, sekojot līdzī attīstībai un inovācijām. Doktorantūras studenti nāk no dažādām paaudzēm un ar dažādu iepriekšējo studiju pieredzi, jo studējuši dažādās mācību iestādēs. Visbiežāk doktoranti apvieno studijas ar darbu, un laika trūkuma dēļ viņiem parasti ir ļoti konkrētas informacionālās vajadzības. Tas viss ir jāņem vērā, attīstot bibliotēku pakalpojumus.

Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas ietekmē pētniecības darbplūsmu, tiek attīstīti jauni risinājumi dažādu pētniecības procesu veikšanai. Pētniecība pāriet no institūcijai piesaistītu risinājumu izmantošanas uz atvērtu un bez maksas pieejamu risinājumu izmantošanu. Pēdējo divu dekāžu laikā notikušas izmaiņas informācijas tehnoloģiju klāstā no individuāli lietojamām lietojumprogrammām uz koplietojamām un personiski pielāgojamām lietojumprogrammām.

Pētniecības cikls sastāv no vairākiem posmiem, doktorantūras studentiem katrā ir savas

vajadzības, sākot ar informacionālo vajadzību apzināšanos un meklēšanas stratēģijas izvēli līdz pat jaunu informācijas resursu (kas balstīti pētījuma rezultātos) radīšanai un atpazīstamības veicināšanai. Jauniem pētniekiem veiksmīgāk iekļauties pētnieku kopienā palīdz ar informācijpratību saistītas prasmes un zināšanas, kuru apgūšanai bibliotēkas attīsta un piedāvā dažādus pakalpojumus. Pakalpojumi ir saistīti ar informācijas meklēšanu, informācijas un zināšanu pārvaldību un zinātnes komunikāciju. Bibliotēku darbinieki ir arī tie speciālisti, kuri vislabāk pārzina informācijas un komunikācijas tehnoloģiju rīku savietojamības aspektus un var izsekot līdzī inovācijām.

Doktorantūras studenti parasti ir ļoti pārliecināti par savām prasmēm, kas apgūtas iepriekšējos studiju gados, tomēr bibliotēku darbiniekiem ir jāatceras, ka doktorantūras studenti maģistrantūru var būt pabeiguši arī pirms daudziem gadiem, kā arī to vidū ir studenti, kas pabeiguši citas augstākās izglītības iestādes, tostarp, ārvalstu. Tāpēc studiju sākumā tiek rekomendēts piedāvāt studentiem iespēju atsvaidzināt un vienādot pamatzināšanas, lai turpmāk varētu pievērsties doktorantūras līmenim atbilstošām un būtiskām zināšanām un prasmēm darbam ar informāciju. Iepriekšējo zināšanu nostiprināšanai tas var būt organizēts kā kurss vai konsultācijas, kuras studenti var izvēlēties apmeklēt pēc izvēles. Pamatzināšanās iekļaujamās prasmes: meklēšana bibliotēkas datubāzēs un citos e-resursos, informācijas meklētāju izmantošana, laikrakstu, konferenču krājumu un disertāciju atrašana, brīdinājumu pakalpojumu izmantošana, atsauču pārvaldīšana. Pamazināšanu klāstā nepieciešams iekļaut arī bibliotēkas klātienē un e-pakalpojumu iepazīšanu.

Paplašinātais nepieciešamo zināšanu klāsts ir cieši saistīts ar zinātnisko komunikāciju, un to var iedalīt trīs virzienos: informācijas pārvaldība, prezentēšana, zinātnisko sasniegumu novērtēšana. Informācijas pārvaldīšanā iekļaujamas tādas tēmas kā atsauču pārvaldības rīki, e-resursu funkcijas, pētniecības datu apstrāde ilgtermiņa pieejamībai un koplietošanai, datu pārvaldības plānu sagatavošana. Savukārt otrais virziens saistīts ar tādām tēmām kā prezentēšana zinātniskajās konferencēs, zinātniskā publicēšanās, zinātnisko rezultātu publiskošana atvērtā piekļuvē (*Open Access*), izvairīšanās no viltus žurnāliem, autortiesību pārzināšana un licencēšana, informācijas

izplatīšana, izmantojot plašsaziņas līdzekļus, emuārus, sociālos medijus u.c. Doktorantūras studentiem ir vērtīgi izzināt arī tēmas, kas saistītas ar zinātnisko sasniegumu mērīšanu un novērtēšanu: ietekmes noteikšana pēc citējamības rādītājiem, citējamības datubāzu funkciju pārzināšana, altmetrika, zinātnisko sasniegumu mērīšanas pieejas un nozīme pētniekam individuāli un darbojoties zinātniskā institūcijā.

Lai gan bibliotēku speciālisti palīdz doktorantūras studentiem veiksmīgāk iekļauties pētniecības darbplūsmā un kopienā, nodrošinot ar informācijpratību saistītu zināšanu apgūšanas iespējas, tomēr doktorantūras studenti dažādu iemeslu dēļ mēdz būt vāji informēti par bibliotēku pakalpojumu klāstu, vai arī pakalpojumu piedāvājums mēdz būt nepietiekoši pielāgots specifiskajai bibliotēkas lietotāju grupai. Doktorantūras studenti lielās aizņemtības dēļ primāri bibliotēku izmanto e-vidē (reizēm pat neapzinoties, ka tie ir bibliotēkas nodrošināti un pārraudzīti resursi). E-vidi ir jāņem vērā, attīstot pakalpojumus.

Lai bibliotēkas pakalpojumi sasniegtu mērķi, ir būtiski veidot ciešāku sadarbību starp bibliotēkas, akadēmisko un zinātnisko personālu. Labā prakse liecina, ka pakalpojumi doktorantūras studentiem jāattīsta: pielāgojot viņu specifiskajai situācijai un cieši saistot ar viņu studiju un pētniecības vajadzībām; skaidrojot, kā jaunie informācijas un komunikācijas tehnoloģiju izmantošanas paradumi noder ikdienas darbā un integrējami pētniecības darbplūsmā; skaidrojot informācijpratības priekšrocības, kā arī bibliotēku pakalpojumu noderīgumu doktorantūras studentu pētniecības darbu vadītājiem; iekļaujot dažādas prasmju apguves formas, īpaši e-vidē.

Izmantotie informācijas avoti

Ann-Louise Paasio, & Kristiina Hintikka. (2015). An Information Literacy Course for Doctoral Students: Information Resources and Tools for Research. *Nordic Journal of Information Literacy in Higher Education*, 7(1), 38-47.

Brown, R. A., Wolski, M., & Richardson, J. (2015). Developing new skills for research support librarians¹. *Australian Library Journal*, 64(3), 224-234.

Candy, J., Rodrigo, P., & Turnbull, S. (2019). Exploring doctoral students' expectations of work-based skills training. *Higher Education, Skills and Work-Based Learning*, 9(3), 403-417.

- Delaney, G., & Bates, J. (2018). How Can the University Library Better Meet the Information Needs of Research Students? Experiences from Ulster University. *The New Review of Academic Librarianship*, 24(1), 63-89.
- Haddow, G., & Mamtora, J. (2017). Research Support in Australian Academic Libraries: Services, Resources, and Relationships. *The New Review of Academic Librarianship*, 23(2-3), 89-109.
- Ince, S. (2018). Trends in academic libraries graduate student services: A case study. *The Journal of Academic Librarianship*, 44(3), 426-429.
- Pilerot, O. (2016). A practice-based exploration of the enactment of information literacy among PhD students in an interdisciplinary research field. *Journal of Documentation*, 72(3), 414-434.
- Roulston, K., Teitelbaum, D., Chang, B., & Butchart, R. (2016). Strategies for developing a writing community for doctoral students. *International Journal for Researcher Development*, 7(2), 198-210.
- Spezi, V. (2016). Is Information-Seeking Behavior of Doctoral Students Changing? : A Review of the Literature (2010–2015). *New Review of Academic Librarianship*, 22(1), 1-29.
- Stamou, A. (2017). Knowledge management in doctoral education toward knowledge economy. *International Journal of Educational Management*, 31(3), 320-331.